

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

**Любомира Айзенбарт
Мар'яна Маркова**

Історія зарубіжної літератури (XX ст.)

Методичні рекомендації до семінарських занять

для студентів спеціальностей 6.02030302. «Філологія (Мова та література (англійська, німецька, французька))»

**Дрогобич
2014**

УДК
ББК

Рекомендовано до друку вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 20.03.2014 р.).

Рецензенти:

Кушнір І. Б., кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка;

Шевців Г. М., кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри практики німецької мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Любомира Айзенбарт, Мар'яна Маркова

Історія зарубіжної літератури (XX ст.) : методичні рекомендації до семінарських занять [для студентів спеціальностей 6.02030302. «Філологія (англійська мова та література, німецька мова та література, французька мова та література)»] / **Любомира Михайлівна Айзенбарт, Мар'яна Василівна Маркова.** – Дрогобич : Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2014. – 55 с.

Методичні матеріали до семінарських занять укладено відповідно до програми «Історія зарубіжної літератури (XX ст.)» для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» галузі знань 0203. «Гуманітарні науки», напряму підготовки 6.02030302. «Філологія (Мова і література (англійська, німецька, французька))», затверджені вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 2 від 18 лютого 2010 р.).

У посібнику вміщено плани семінарських занять та методичні рекомендації щодо підготовки до них, практичні завдання і запитання для самоконтролю, навчальну літературу до курсу, перелік художніх текстів для обов'язкового прочитання, питання до підсумкового контролю, а також вибірку поезій для заучування напам'ять і словник-мінімум літературознавчих понять та термінів, які студент повинен засвоїти під час вивчення курсу.

ЗМІСТ

Вступ.....	.....
Тема № 1. Модерністичне бачення світу у творчості Франца Кафки («Перетворення») та Бруно Шульца («Остання батькова втеча»).....	.....
Тема № 2. Перша світова війна та світова культура. Тема «втраченого покоління» у романі Ернеста Гемінгвея «Прощавай, зброє!».....	.....
Тема № 3. Творчість Альбера Камю. Роман «Чума».....	.....
Тема № 4. Епічний театр Бертольда Брехта і твір «Матінка Кураж та її діти».....	.....
Тема № 5. Трагедія Другої світової війни в оповіданні Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеши у Спа...».....	.....
Тема № 6. Образ молодого людини в американській літературі другої половини ХХ століття. Повість Джерома Девіда Селінджера «Над прірвою у житті».....	.....
Тема № 7. Філософський роман Кобо Абе «Жінка в пісках».....	.....
Тема № 8. Характерні риси «магічного реалізму» в творі Габріеля Гарсія Маркеса «Стариган з крилами».....	.....
Тема № 9. Інтелектуально-філософська лірика Йосифа Бродського.....	.....
Перелік художніх текстів для обов'язкового прочитання.....	.....
Питання до підсумкового контролю.....	.....
Блокові питання до контрольних робіт.....	.....
Рекомендована література.....	.....
Вибірка поезій для заучування напам'ять.....	.....
Основні поняття та терміни, які повинен засвоїти студент.....	.....

ВСТУП

Курс «Історія зарубіжної літератури (XX ст.)» є завершальним у системі історико-літературних дисциплін, що вивчаються на філологічних факультетах. Тому він виконує не лише інформативну функцію. Цей курс має сприяти активізації та систематизації знань, які студенти отримали під час вивчення попередніх історико-літературних та культурологічних дисциплін. Пропонований підхід визначає такі загальні принципи вивчення матеріалу: герменевтичний, генетичний, структурно-морфологічний, контекстуальний, функціональний, компаративістичний. Література розглядається в контексті соціального життя та культури доби як активний, діяльний учасник історичного процесу. Типологічний принцип вивчення матеріалу поєднується з проблемно-теоретичним, при цьому враховуються загальнолюдські універсалії.

Важливе значення при вивченні курсу мають положення:

- про природу загальнолюдських та національних цінностей;
- про діалектичну єдність сучасного складного та суперечливого світу;
- про неаксіоматичність соціального та гуманітарного знання.

Одне із завдань курсу «Історія зарубіжної літератури (XX ст.)» – дати студентам розуміння культури як діалогу, в якому звучать голоси всіх народів, при цьому кожен має свою неповторність, і всі вони є рівними. При вивченні курсу необхідно звертати увагу на порівняльне вивчення літератур, особливо на питання українсько-зарубіжних зв'язків.

Пропоновані методичні рекомендації зорієнтовані на допомогу студентові у підготовці до семінарських занять та проходження педагогічної практики у старших класах середньої школи. У посібнику вміщено плани семінарських занять та методичні рекомендації щодо підготовки до них, практичні завдання і запитання для самоконтролю, навчальну літературу до курсу, перелік художніх текстів для обов'язкового прочитання, питання до підсумкового контролю, а також вибірку поезій для заучування напам'ять і словник-мінімум літературознавчих понять та термінів, які студент повинен засвоїти під час вивчення курсу.

Видання складено з урахуванням найновіших досліджень літератури XX століття, воно відповідає сучасному стану розвитку літературознавчої науки та методики викладання світової літератури у вищих навчальних закладах.

СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ

Тема № 1

Модерністичне бачення світу у творчості Франца Кафки («Перетворення») та Бруно Шульца («Остання батькова втеча» зі збірки «Санаторій під клепсидрою»)

1. Метаморфози на сторінках світової літератури.
2. Проблема метафоричного світобачення в новелі Ф. Кафки «Перетворення».
3. Модерністичність творів Б. Шульца.
4. Порівняльна характеристика образів Грегора Замзи та батька в творах Ф. Кафки і Б. Шульца.
5. Вплив Ф. Кафки на розвиток світової літератури.

Методичні рекомендації

Розгляд першого питання необхідно розпочати визначенням поняття «метаморфоза». Також необхідно розглянути мотив метаморфози і тему «перевтілення» на сторінках світової літератури (Овідій, М. Гоголь, Ф. Достоєвський, М. Булгаков, Т. Шевченко, С. Т. Колридж, інші).

Друге питання присвячене проблемі метафоричного світобачення Ф. Кафки, тому, відповідаючи на нього, необхідно наголосити, що автор

майстерно відобразив трагічне безсилля «маленької людини» у суспільстві, показав катастрофічність епохи ХХ століття.

У третьому питанні слід дати визначення модернізму та пояснити, у чому полягає модерністичність творів Б. Шульца (експресіонізм, сюрреалізм тощо).

У четвертому питанні потрібно зробити порівняльну характеристику образів Грегора Замзи («Перетворення» Ф. Кафки) та батька («Остання батькова втеча» зі збірки «Санаторій під клеписидрою» Б. Шульца).

П'яте питання передбачає загальний аналіз творчого спадку Ф. Кафки, зокрема проблематики його текстів (проблема родинних стосунків («Перевтілення»), вини («Процес»), конфлікту між суспільством і особистістю («Процес»). При його висвітленні слід також вказати, який вплив творчість австрійського автора мала на розвиток світової літератури (М. Булгаков, В. Набоков, Е. Йонеско, Ф. Дюрренматт, Г. Г. Маркес, Х. Кортасар).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Поясніть значення понять «абсурд», «алогізм», «суб'єктивістське світосприйняття».

2. Якою вимальовується концепція світу і людини у творах Ф. Кафки та Б. Шульца?

3. Назвіть елементи автобіографізму у творах Ф. Кафки та Б. Шульца. Подумайте, на якій проблемі автори зосередили основну увагу?

Література

1. Андрухович Ю. Останній з Атлантиди. Післямова перекладача / Ю. Андрухович // Шульц, Бруно. Цинамонові крамниці та всі інші оповідання в перекладі Юрія Андруховича / Бруно Шульц ; [післям. Ю. Андруховича]. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – С. 377–382. – (Доросла серія).

2. Безкровна Н. Образ Грегора Замзи як гротескний літературний автопортрет письменника й утілення типу «маленької людини» ХХ ст. (Франц Кафка) / Н. Безкровна // Зарубіжна література в школі. – 2010. – № 3. – С. 2–6.
3. Боженко Є. Франц Кафка закоханий у страждання / Є. Боженко // Друг читача. – 2005. – № 23. – С. 6.
4. Васильєв Є. Аналіз новели Франца Кафки «Перевтілення» / Є. Васильєв // Зарубіжна література в школах України. – 2009. – № 9. – С. 34–37.
5. Возняк Т. Передмова. (Біографія життя і діяльності Бруно Шульца) / Т. Возняк / Шульц Б. Цинамонові крамниці. Санаторій під клепсидрою / Б. Шульц. – Львів : Форум видавців України, 2004. – С. 8–16.
6. Жила В. Франц Кафка – видатний письменник ХХ сторіччя / В. Жила. – Всесвіт. – 1998. – № 5–6. – С. 156–157.
7. Козієва В. «У кого кинути яблуком?» : метафоричність світу новели Ф. Кафки «Перевтілення» та актуальність її проблеми в наш час / В. Козієва // Зарубіжна література в школах України. – 2013. – № 7–8. – С. 67–68.
8. Лисюк Н. Полоса відчуження. (Про творчість Франца Кафки) / Н. Лисюк // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1996. – № 10. – С. 27–32.
9. Мних Р. Дрогобичанин Бруно Шульц / Р. Мних. – Дрогобич : Коло, 2006. – 160 с.
10. Поет співчуття і жалю. (До 125-річчя від дня народження Франца Кафки (1883 – 1924)) // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2008. – № 3. – С. 33–39.
11. Своєрідність світобачення в оповіданні Ф. Кафки «Перевтілення» // Тема. – 1999. – № 2. – С. 106–109.
12. Ходос О. Проблема метафоричного світобачення в оповіданні «Перевтілення» Ф. Кафки / О. Ходос // Зарубіжна література в школі. – 2005. – № 11–12. – С. 40–41.
13. Чечетіна Л. Заглянемо у світ Кафки. Урок-бесіда за новелою «Перевтілення». 11 клас / Л. Чечетіна // Всесвітня література та культура. – 2003. – № 10. – С. 28–31.
14. Чухно В. Людина в химерному світі Франца Кафки. (Спроба екзистенційного аналізу оповідання «Перевтілення») / В. Чухно // Людинознавчі студії : Збірник наукових праць ДДПУ. – Дрогобич, 2008. – Вип. 18. – С. 196–208.

Тема № 2

Перша світова війна та світова культура. Тема «втраченого покоління» у романі Ернеста Гемінгвея «Прощавай, зброє!»

1. Література «втраченого покоління» і творчість Е. Гемінгвея.
2. Проблематика твору «Прощавай, зброє!»
3. Історія кохання Кетрін і Генрі.
4. Образи-лейтмотиви в романі та їх функції.
5. Своєрідність «техніки письма» в творах Е. Гемінгвея.

Методичні рекомендації

Відповідь на перше питання повинна містити визначення поняття «втрачене покоління», сутності і місця вказаного літературно-естетичного феномену у культурному просторі ХХ століття. Потрібно також окреслити характерні риси романів про «втрачене покоління» (письменники розмірковували не так про саму війну, її причини і перебіг подій, як про те, що війна коїть із людиною; проза письменників засвідчила, що людина, котра опинилася на фронті, призвичаювалася до війни як до щоденності; персонажі романів про «втрачене покоління» зіткнулися з єдиною істиною смерті, втратили «звичні істини», почали болісно реагувати на фальш, лицемірство суспільства, прагнули створити власні аксіоми життя). Далі слід дати загальну характеристику творчості Е. Гемінгвея, зосередивши основну увагу на його «кодексі честі».

У другому питанні необхідно визначити проблематику твору «Прощавай, зброє!» (трагедія війни, проблема релігії, дружби та любові). Слід розповісти про історію створення роману, зробити ідейно-тематичний аналіз твору, проінтерпретувати зображення війни, роздуми автора про неї та визначити їх роль у розкритті

провідної думки роману. Основний акцент варто зробити на аморальності війни.

У третьому питанні потрібно охарактеризувати образ Кетрін Барклі та Фредріка Генрі. Далі слід зосередити увагу на зображенні в романі трагічної історії кохання медсестри-англійки й американського офіцера.

Розгляд четвертого питання необхідно розпочати з визначення лейтмотиву, його характерних рис та їх функцій. Далі – проаналізувати головні лейтмотиви роману (дош, війна, кохання тощо).

Висвітлюючи п'яте питання, потрібно дати характеристику своєрідності «техніки письма» Е. Гемінгвея, особливу увагу зосередивши на поняттях «підтексту» та «ефекту айсберга».

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Поясніть походження терміна «втрачене покоління», розкрийте його значення.
2. У чому полягає «теорія айсберга» Е. Гемінгвея? Як її ілюструє творчість письменника?
3. Розкрийте актуальність роману Е. Гемінгвея «Прощавай, зброе!».

Література

1. Девдюк І. У світі без ілюзій. (Роман Е. Хемінгуея «Прощавай, зброе» та «Сторонній» і «Чума» крізь призму екзистенціальних вимірів). (Англомова література кінця ХІХ – ХХ ст.) / І. Девдюк // Всесвітня література та культура. – 2006. – № 7 – 8. – С. 30 – 33.
2. Денисова Т. Ернест Хемінгуей. Життя і творчість. – К. : Дніпро, 1972. – 164 с.
3. Денисова Т. Між двома світовими війнами : людина і світ (Е. Хемінгуей) / Т. Денисова // Вікно у світ. – 1999. – № 5. – С. 25–29.
4. Маршалок Н. Ернест Хемінгуей / Н. Маршалок // Зарубіжна

література ХХ ст. : підручник для 11 кл. / [за ред. М. Борецького]. – Львів, 2000. – С. 222–227.

5. Рожнятовська О. Світ, за який варто боротися. До 110-річчя від дня народження Е. Хемінгуея (1899 – 1961) / О. Рожнятовська // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2009. – № 3. – С. 37–45.

6. Старченко Т. Незрівнянний Хем. (Про Ернеста Хемінгуея) / Т. Старченко // Історичний календар. – 1998. – С. 205–206.

7. Тихолоз Б. Суїцид як прощання й повернення : абсолютний фінал трагічної одісеї Ернеста Гемінгвея (до сторіччя від дня народження) / Б. Тихолоз // Молода нація : Альманах. – К. : Смолоскип, 1999. – № 12. – С. 296–308.

8. Чикирис Н. Творчість Е. Хемінгуея в Україні : особливості критичної рецепції, історія перекладів / Н. Чикирис // Всесвітня література та культура. – 2002. – № 12. – С. 50–53.

9. Шестаков А. Він не дав часові випередити себе. (Сторінки із життя письменника Ернеста Хемінгуея) / А. Шестаков // Україна молода. – 2006. – 21 липня. – С. 20.

Тема № 3

Творчість Альбера Камю. Роман «Чума»

1. Екзистенціалізм, його світоглядні основи та художні принципи.
2. Концепція світу та людини в романі А. Камю «Чума».
3. Жанрова своєрідність твору.
4. Система образів у романі.
5. Особливості стилю твору.

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно дати визначення поняття «екзистенціалізм», назвати головні ознаки та художні принципи екзистенціалізму (відображення загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «Я», напруга переживань та емоцій, бурхлива реакція на дегуманізацію суспільства). Окремо слід зупинитися на письменниках, котрі працювали у цьому напрямку (французи А. Жид, А. Камю, А. Мальро, Ж. Ануй, Ж. П. Сартр, Б. Віан; англійці В. Голдинг, А. Мердок, Дж. Фаулз; німці Г. Е. Носсак, А. Дьоблін; американці Н. Мейлер, Дж. Болдуїн; іспанець М. де Унамуно; італієць Д. Буццаті; японець К. Абе; характерні для екзистенціалізму умонастрої та мотиви спостерігаються також у творчості Ф. Достоевського, Ф. Кафки, Р. М. Рільке, Т. С. Еліота та інших) і вказати на те, хто став теоретиком екзистенціалізму в літературі. Далі слід розтлумачити, що називається «прикордонною» ситуацією.

Друге питання присвячене концепції світу і людини в романі А. Камю «Чума». При відповіді на нього необхідно сформулювати головні постулати філософських поглядів письменника (боротьба за звільнення розуму і душі від абсурдності дійсності, узагальнене трактування зла в контексті людського буття і т. ін.). Окремо необхідно провести чітку межу між Камю-письменником і Камю-філософом.

Третє питання передбачає аналіз жанрової своєрідності твору «Чума». Слід визначити, якою є жанрова природа цього тексту.

Четверте питання передбачає аналіз системи образів роману. Найдетальніше потрібно охарактеризувати головних героїв – Ріє і Тарру. Окремо слід розкрити символічність образу чуми в творі.

У п'ятому питанні слід визначити особливості стилю твору А. Камю (роман побудований у формі своєрідної хроніки, позбавленої конкретної ознаки часу; у центрі уваги автора – самотня людина тощо).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які саме ідеї екзистенціалізму можна віднайти в романі А. Камю «Чума»?
2. Проаналізуйте образну символіку роману.
3. Визначте місце твору А. Камю у світовій літературі. В чому, на вашу думку, полягає його ідейна спорідненість з творами української літератури?

Література

1. Грабовський С. Бунтівник (Альбер Камю) / С. Грабовський // Історичний календар. – 2000. – С. 15.
2. Дуняшенко Н. Хроніка боротьби з чумою... (характеристика образів роману «Чума» Альбера Камю) / Н. Дуняшенко // Зарубіжна література в школі. – 2008. – № 18. – С. 26–30.
3. Інтерв'ю з Альбером Камю (митець і його час) // Слово і час. – 1998. – № 7. – С. 70–72.
4. Кабкова О. Матеріали до вивчення роману А. Камю «Чума» / О. Кабкова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 3. – С. 23–26.
5. Камю А. (Матеріали до вивчення творчості) // Всесвітня література. – 1999. – № 3. – С. 21.
6. Камю А. // Всесвітня література. – 2004. – № 4. – С. 52–55.

7. Нагорна А. Осягаючи творчу манеру письменника крізь призму його філософських ідей. На матеріалі роману «Чума» А. Камю / А. Нагорна // Всесвітня література. – 2005. – № 6. – С. 61–64.
8. Назарець Є. Світоглядні позиції та творча еволюція Альбера Камю / Є. Назарець // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2010. – № 2. – С. 6–11.
9. Попович М. Альбер Камю – художник і мислитель / М. Попович // Вікно у світ. – 2000. – № 1. – С. 130–137.
10. Таращук П. Штрихи до портрета : (Про письменника А. Камю) / П. Таращук // Київ. – 1991. – № 1. – С. 76.
11. Тарнавський О. Альбер Камю – сумління нашого часу / О. Тарнавський // О. Тарнавський. Відоме й позавідоме / О. Тарнавський. – К. : Час, 1999. – С. 486–494.
12. Токмань Г. Альбер Камю : діалог письменника і філософа з іншими та із собою / Г. Токмань // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. – № 5. – С. 51–55.
13. Томашевський М. Альбер Камю – чужинець на своїй землі / М. Томашевський // Просвіта. – 1993. – № 14. – С. 4.
14. Ячна Т. Художнє осягнення подій Другої світової війни у світлі екзистенціальної філософії в романі Альбера Камю «Чума» / Т. Ячна // Зарубіжна література в школі. – 2010. – № 5. – С. 16–19.

Тема № 4

Епічний театр Бертольда Брехта. Твір «Матінка Кураж та її діти»

1. Теоретичні роздуми Б. Брехта про долю театру у ХХ столітті. Епізод драми.
2. Жанрова, поетична своєрідність драматургії Б. Брехта.
3. Філософська й історична проблематика твору «Матінка Кураж та її діти».
4. Головні образи драми.
5. Місце твору «Матінка Кураж та її діти» у творчій спадщині Б. Брехта і світовій драматургії.

Методичні рекомендації

Розгляд першого питання слід розпочати з окреслення життєвого і творчого шляху письменника. Далі необхідно дати визначення поняття «драма», а також розкрити основні напрямки її розвитку у ХХ столітті (головно експресіонізм, який заперечував війну, поєднував протест проти буржуазного світу і любов людини до людини, хвилювання за її долю).

Друге питання вимагає аналізу жанрової своєрідності драматургії Б. Брехта, зокрема п'єси «Матінка Кураж та її діти». Слід зробити короткий огляд доби, у яку написано твір, дати визначення одному із найважливіших понять брехтівського театру – ефекту відчуження. Далі необхідно сформулювати основні принципи теорії Б. Брехта (відмова від створення ілюзії реального життя, активне звернення безпосередньо до глядача, погляд на звичайні проблеми під новим кутом зору), а також визначити, у чому полягає її новаторство.

У третьому питанні розглядається філософська й історична проблематика твору «Матінка Кураж та її діти». При його

висвітленні потрібно охарактеризувати коло дискусійних запитань, порушених драматургом у творі (Чи можна жити з війни? Чи допустимо «годуватися» війною?).

Четверте питання передбачає характеристику персонажів твору, зокрема слід детально зупинитися на образі маркітантки Анни Фірлінг.

У п'ятому питанні розглядається місце твору «Матінка Кураж та її діти» у творчій спадщині Б. Брехта та світовій драматургії (В. Мейерхольд, В. Маяковський, Л. Курбас, М. Куліш та інші). Слід поміркувати над тим, чи був актуальний цей твір у часи Б. Брехта та у чому полягає його актуальність сьогодні.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Порівняйте форми та ознаки драматичного («аристотелівського») та епічного театру Б. Брехта. В чому полягає їх своєрідність?

2. Доведіть, що «Матінка Кураж та її діти» Б. Брехта – зразок нового «епічного» театру.

3. Поміркуйте, які позитивні нахили дітей матінки Кураж стали причинами їхньої передчасної загибелі та трагедії?

Література

1. Моклиця М. Бертольд Брехт / М. Моклиця // Моклиця М. Модернізм у творчості письменників ХХ ст. : Навчальний посібник для студентів вузів. – Ч. 2. Зарубіжна література / М. Моклиця. – Луцьк : Вежа, 1999.

2. Бухарова О. Бертольд Брехт / О. Бухарова / Зарубіжна література ХХ ст. : Підручник для 11 класу / [за ред. М. Борецького]. – Львів, 2000. – С. 247–254.

3. Белей Н. Драматургія Бертольда Брехта / Н. Белей // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2011. – № 9. – С. 41–48.

4. Возенко Н. Особливості поетики драматичних творів Б. Брехта /

- Н. Возенко // Південний архів. Філологічні науки. – 2002. – Вип. 20. – С. 11–13.
5. Волощук Є. Бертольд Брехт / Є. Волощук // Зарубіжна драма ХХ сторіччя : посібник для 11 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / [уклад. і авт. вступ. ст. Є. Волощук ; наук. ред. Д. Затонський]. – К. : Навчальна книга, 2003. – С. 5–13.
6. Волощук Є. Драматургія Бертольда Брехта / Є. Волощук // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 9. – С. 41–48.
7. Гібер Й. Від поета до вчителя... (Б. Брехт) / Й. Гібер // Всесвітня література. – 1998. – № 8. – С. 81–82.
8. «Епічний театр» Б. Брехта. «Матінка Кураж». «Життя Галілея» // Тема. – 1999. – № 2. – С. 101–102.
9. Шепель Ю. Епічний театр Бертольда Брехта. (До 100-річчя від дня народження) / Ю. Шепель // Всесвітня література. – 1998. – № 2. – С. 62–63.
10. Яриніч Т. Вивчення життя та творчості Бертольда Брехта / Т. Яриніч // Зарубіжна література в школі. – 2006. – № 5. – С. 2–5.

Тема № 5

Образ молодого людини в американській літературі другої половини ХХ століття. Повість Джерома Девіда Селінджера «Над прірвою у житті»

1. Повість Дж. Д. Селінджера у контексті американської літератури другої половини ХХ століття про долю молодого покоління.
2. Образ Голдена Колфілда (портретна характеристика, характер поведінки, своєрідність мовлення, ставлення до мистецтва).
3. Образ сім'ї у творі.
4. Образи вчителів та школи у повісті.
5. Функції назви твору.

Методичні рекомендації

У першому питанні необхідно зробити огляд головних етапів життя і творчості Дж. Д. Селінджера, а також розкрити філософсько-естетичні ідеали письменника (дитинство як «втрачений рай», як ідеальний світ). Детально слід розглянути повість «Над прірвою у житті» в контексті американської літератури другої половини ХХ століття про долю молодого покоління (Н. Ейлер, В. Стайрон, А. Гінсберг, А. Міллер, Т. Вільямс, Дж. Чивера, Дж. Апдайк, Т. Вайдлер, Д. Берримен та інші).

Відповідь на друге питання повинна містити детальну характеристику образу головного героя – Голдена Колфілда. Особливу увагу слід приділити портретній характеристиці, характеру поведінки, своєрідності мовлення героя та його ставленню до мистецтва. Okремо варто розкрити проблему несумісності напівдитячих мрій Голдена Колфілда та істин практичного життя.

У третьому питанні необхідно дати характеристику образу сім'ї у творі та розкрити її роль у розкритті конфлікту.

Четверте питання логічно продовжує попереднє, оскільки тут слід охарактеризувати образи вчителів та школи у повісті.

У п'ятому питанні необхідно визначити функції назви повісті «Над прірвою у житті», а також вказати на її символічний підтекст (буквальний переклад повісті «Ловець у житті»).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте ідейно-художні особливості повісті Дж. Д. Селінджера «Над прірвою у житті».

2. Подумайте, чи можна жанр твору «Над прірвою у житті» визначити як повість-монолог?

3. Поміркуйте, чому Дж. Д. Селінджер, щоб змалювати своє оточення, обрав головним героєм роману підлітка?

Література

1. Будкевич І. Крутий обрив дорослості. Урок за романом Дж. Д. Селінджера «Над прірвою у житті», в методичній основі якого сучасна оцінка порушених у творі моральних проблем. 11 клас / І. Будкевич // Відродження. – 1993. – № 7. – С. 40–41.

2. Денисова Т. Нонконформізм середини віку : людина в постіндустріальному суспільстві (Дж. Селінджер) / Т. Денисова // Вікно у світ. – 1999. – № 5. – С. 41–43.

3. Єременко О. Дж. Селінджер «Над прірвою в житті» : матеріали до варіативного вивчення // Всесвітня література. – 2000. – № 4. – С. 56–58.

4. Іванченко А. Джером Селінджер – проблемний підліток, батько проблемного підлітка / А. Іванченко // Друг читача. – 2005. – № 12. – С. 3.

5. Козленко Р. «Де вони діваються взимку?». (Матеріали до вивчення роману Селінджера «Над прірвою в житті») / Р. Козленко // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 9. – С. 37–39.

6. Красуцька І. Крутий обрив дорослості. (Дж. Селінджер «Над прірвою у житті») / І. Красуцька // Вікно у світ. – 1999. – № 6. – С. 163–167.

7. Марченко Н. Сенс просвітлення. Постмодернові роздуми про роман

Дж. Селінджера «Над прірвою у житті» / Н. Марченко, Р. Савчук // Всесвітня література та культура. – 2001. – № 5. – С. 52–53.

8. Скобельська О. Виклик над безоднею : роман Дж. Д. Селінджера «Над прірвою у житті» / О. Скобельська // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2004. – № 9. – С. 33–37.

9. Таратута С. Світ, що руйнує красу. (Деякі аспекти аналізу роману Дж. Д. Селінджера «Над прірвою»). (Англомовна література кінця XIX – XX ст.) / С. Таратута // Всесвітня література та культура. – 2006. – № 7–8. – С. 56–57.

10. Шестаков А. Над прірвою в житті. На початку січня світ відзначив 90-річчя з дня народження класика світової літератури Джерома Селінджера / А. Шестаков // Україна молода. – 2009. – 9 січня. – С. 18.

Тема № 6

Філософський роман Кобо Абе «Жінка в пісках»

1. Проблеми «людина – природа», «людина – суспільство» у японській літературі другої половини ХХ століття. Творчість Кобо Абе у цьому контексті.
2. Система образів роману «Жінка у пісках».
3. Особливості стилю твору.
4. Філософський зміст книги Кобо Абе «Жінка у пісках»; взаємодія з філософськими та художніми здобутками західної культури.

Методичні рекомендації

Розглядаючи перше питання, необхідно визначити особливості японської літератури другої половини ХХ століття (основна ідея творів – зіткнення людини з ворожим їй суспільством; провідна тема – тема відчуження, самотності людини; використання прийому підтексту, символіки та алегорії; велика роль образів природи), вказати на її представників та їхні твори (І. Такубоку «Жменя піску», «Сумні ігри»; Я. Кавабата «Тисячокрилий журавель», «Давня столиця»; К. Абе «Жінка в пісках», «Людина-коробка»), а також проаналізувати, як у них вирішуються проблеми «людина – природа» і «людина – суспільство». Далі слід окреслити особливості творчості Кобо Абе у цьому контексті, а також зупинитися на тих проблемах, які зображені письменником в романі-параболі «Жінка у пісках» (проблема духовної і фізичної свободи, цінності кожної людини у суспільстві, її обов'язку перед іншими людьми, проблема відчуження).

У другому питанні потрібно проаналізувати образну систему роману «Жінка в пісках» (образ чоловіка Нікі Дзюмпея, образ жінки і його роль; характер відносин чоловіка і жінки).

У третьому питанні слід дати характеристику особливостей стилю твору Кобо Абе (лаконічний, скупий і водночас виразний), а також проінтерпретувати символіку роману (пісок – символ суспільства, вода – символ життя тощо).

Четверте питання передбачає аналіз філософського змісту твору Кобо Абе «Жінка у пісках». Висвітлюючи його, слід розкрити феномен взаємодії роману з філософськими та художніми здобутками західної культури (психоаналіз, екзистенціалізм тощо).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому, на вашу думку, полягають особливості розвитку японської літератури ХХ століття?
2. У чому, на ваш погляд, полягає своєрідність жанру роману-параболи? Хто був його засновником?
3. Які образи-символи використовував Кобо Абе у своїх романах?

Література

1. Абе Кобо. Жінка в пісках / Абе Кобо ; [з яп. перекл. І. Дзюб ; передм. М. Федоренка]. – К. : Дніпро, 1988. – 603 с. – (Зарубіжна проза ХХ ст.).
2. Вовк Я. «Навіщо спішити з утечею?», або бранець абсурду. (Матеріали до вивчення роману Кобо Абе «Жінка у пісках». 11 клас) / Я. Вовк // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах. – 1999. – № 10. – С. 41–43.
3. Волощук Е. Художественное время и художественное пространство / Е. Волощук // Тема. – 1997. – № 1–2. – С. 81–85.
4. Горшельова Т. Вивчення роману Кобо Абе «Жінка в пісках». 11 кл. / Т. Горшельова // Зарубіжна література в школах України. – 2005. – № 5. – С. 47–49.
5. Горшельова Т. Роман Кобо Абе «Жінка в пісках» : Конспект уроку / Т. Горшельова // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2007. – № 2. – С. 34–35.
6. Кохан Г. «Неймовірний світ, в якому людину можна стерти так

само, як слід крейди на шкільній дошці...». За романом-параболою Кобо Абе «Жінка в пісках». 11 клас / Г. Кохан // Зарубіжна література в середніх навчальних закладах. – 2002. – № 7. – С. 47–53.

7. Островська (Кохан) Г. Від притчі до параболи... / Г. Островська (Кохан) // Зарубіжна література в навчальних закладах України. – 2000. – № 10 – С. 6–9.

Тема № 7

Трагедія Другої світової війни в оповіданні Генріха Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...»

1. Проблеми життя та смерті, війни і миру в творі Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...».
2. Своєрідність образів часу та простору в оповіданні. Роль ремінісценцій, образів-символів у їх створенні.
3. Функції назви твору.
4. Психологізм оповідання.
5. Філософський сенс фіналу твору.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи перше питання, необхідно зробити аналіз проблематики оповідання, зокрема, зупинитися на проблемах життя та смерті, війни і миру.

Розгляд другого питання варто розпочати з характеристики образів часу та простору. Далі – розкрити зміст поняття «ремінісценція» і визначити роль ремінісценцій (обірвана цитата «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...», біблійні образи, образи міфологічних богів, історичних осіб і т. ін.) в оповіданні Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...». Також необхідно проінтерпретувати образи-символи твору (хрест, число 7, молоко, школа, чорний колір).

У третьому питанні потрібно пояснити назву оповідання Г. Белля, визначити функції та ідейно-художнє навантаження заголовку.

При відповіді на четверте питання слід торкнутися проблеми психологізму літератури ХХ століття, а також проінтерпретувати психологічні проблеми твору «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» (людна на війні, відповідальність людини за долю світу,

заперечення не лише фашизму, але й будь-якої війни, невідповідності між існуючим і належним, бажаним і реальним).

Висвітлення п'ятого питання передбачає аналіз філософського змісту фіналу твору Г. Белля. При розгляді порушеної проблеми потрібно зробити наголос на тому, що фінал будь-якого художнього тексту – це його т. зв. «сильна позиція»; він несе на собі основне смислове навантаження, а відтак потребує особливо вдумливої і глибокої інтерпретації.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як трагедія Другої світової війни втілилася у світовій літературі?
2. Простежте етапи пізнання героєм оповідання «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» рідної школи.
3. Чи можна говорити про тотожність героя-оповідача з твору «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» і самого автора? Доведіть свою думку.

Література

1. Борецький Л. Україна в житті та творчості Генріха Белля / Л. Борецький // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2000. – № 4. – С. 52–53.
2. Генріх Белль. Матеріали до вивчення творчості // Всесвітня література. – 1998. – № 5 – С. 12–18.
3. Горідько Ю. Шукаймо смисл ключової фрази твору. Проблемний урок за оповіданням «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» (з елементами філологічного аналізу) / Ю. Горідько // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1998. – № 5. – С. 13–15.
4. Драчук О. Роль художніх деталей та символів у розкритті ідеї твору. На матеріалі оповідання Г. Белля / О. Драчук // Всесвітня література в середніх навчальних закладах. – 2007. – № 4. – С. 43–45.
5. Забашта Л. Україна у творчості Генріха Белля / Л. Забашта // Календар

класного керівника на 1997 – 1998 навчальний рік. – Дрогобич, 1997. – С. 58–59.

6. Затонський Д. Генріх Белль – людина і письменник / Д. Затонський // Вікно у світ. – 1999. – № 2. – С. 110–132.

7. Івахненко Л. Антигуманна сутність війни та її руйнівні наслідки (урок за твором Г. Белля «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...») / Л. Івахненко // Зарубіжна література в школі. – 2010. – № 4. – С. 2–8.

8. Таратута С. Антивоєнна спрямованість творчості Генріха Белля / С. Таратута // Всесвітня література та культура в навчальних закладах. – 2010. – № 2. – С. 19–20.

Тема № 8

Характерні риси «магічного реалізму» в творі Габріеля Гарсія Маркеса «Стариган з крилами»

1. Визначення поняття «магічний реалізм», його характерні риси.
2. Конфлікт та проблематика твору Габріеля Гарсія Маркеса «Стариган з крилами».
3. Роль фантастики та побутово-натуралістичних образів в оповіданні.
4. Алгоритмічне значення образів твору.
5. Своєрідність образу ангела: його безпорадність і терпимість до людей, спорідненість із людською природою.

Методичні рекомендації

Висвітлюючи перше питання, необхідно дати визначення поняття «магічний реалізм», назвати риси цього літературного феномену (звернення до національних джерел і традицій; широке використання міфів; філософська спрямованість, узагальненість, універсалізм образів і ситуацій; атмосфера чарівного, фантастичного, містичного; використання символіки чисел, кольорів; характерна манера письма, що ґрунтується на народній образності; прийом очуднення (полягав у тому, щоб «вивернути дійсність навиворіт, аби розглянути, яка вона зі зворотного боку»)), а також вказати, коли і де він зародився, хто стояв біля його витоків.

У другому питанні слід розглянути проблематику оповідання «Стариган з крилами» (життя без милосердя і доброти, бездуховність людини, релігійні проблеми, проблема боротьби за вільне, красиве, духовно багате життя), систему образів твору (родина Пелайо і Елісенди, отець Гонгаза, сусідка) та їх роль у розкритті конфлікту.

Розгляд третього питання слід розпочати із визначення ролі фантастики та побутово-натуралістичних образів в оповіданні. Важливо при цьому наголосити, що зрощення фантастичних елементів з побутовими деталями (образи-деталі: костюм, інтер'єр, посадові особи, населення провінції та ін.) – характерна ознака художнього світу аналізованого твору. Також потрібно звернути увагу на місце реальності і вигадки в оповіданні.

У четвертому питанні потрібно дати визначення алегорії та проаналізувати алегоричне значення образів твору Г. Г. Маркеса (сльози на очах ангела, страждання старигана, хворе серце, море, свіжий вітер, промені сонця, крила, дівчинка-павук тощо).

П'яте питання передбачає детальний аналіз образу Старигана з крилами та його стосунків із людьми. Потрібно підкреслити, що саме через ставлення до нього розкривається справжня сутність кожного з героїв. Слід також пояснити, який філософсько-естетичний сенс мала зустріч ангела і людей.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Поясніть назву оповідання Габріеля Гарсія Маркеса «Стариган з крилами».
2. Знайдіть в оповіданні символи, проінтерпретуйте їх.
3. Яка метаморфоза відбулася з головним героєм наприкінці твору?

Література

1. Габріель Гарсія Маркес (віхи біографії і творчого шляху) // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1999. – № 2. – С. 42–43.
2. Грабовська Г. Вісімдесят років магічного реалізму (Габріель Гарсія Маркес) / Г. Грабовська // Всесвіт. – 2007. – № 9–10. – С. 16–17.

3. Джеральд М. Габо та я : (... із життя Маркеса) / Мартін Джеральд // Всесвіт. – 2010. – № 9–10. – С. 213–217.
4. Заповіт великого колумбійця. (Письменник Габріель Гарсія Маркес) // Літературна Україна. – 2001. – 1 лютого. – С. 6.
5. Затонський Д. Сутність нашої самотності. Про «магічний реалізм» Габріеля Гарсія Маркеса / Д. Затонський // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2001. – № 2. – С. 34–37.
6. Кабкова О. Коли відлітають ангели... Проблемний аналіз новели Г. Гарсія Маркеса «Стариган з крилами» / О. Кабкова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах. – 1998. – № 12. – С. 15–17.
7. Міщук В. Єресь про янгола : за оповіданням Г. Гарсія Маркеса «Стариган з крилами» / В. Міщук // Зарубіжна література в школах України. – 2011. – № 3. – С. 37–41.
8. Нев'ярович Н. Основні риси поетики «магічного реалізму». (На матеріалі оповідання Г. Гарсія Маркеса «Стариган із крилами») / Н. Нев'ярович // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2006. – № 6. – С. 4–7.
9. Неділенко Н. Гріх бути байдужим... Конспект уроку з елементами компаративного аналізу за оповіданням Г. Гарсія Маркеса «Стариган з крилами» / Н. Неділенко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2000. – № 12. – С. 10–14.
10. Тараник К. Габріель Гарсія Маркес «Стариган з крилами» : у пошуках методичних варіантів / К. Тараник, С. Фоміна, С. Рудаківська // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2003. – № 4. – С. 39–45.
11. Таранік-Ткачук К. Зображення проблеми моральної деградації людства. Оповідання Г. Маркеса «Стариган із крилами» / К. Таранік-Ткачук // Таранік-Ткачук К. Від Вітмена до Маркеса : матеріали до уроків зарубіжної літератури : [методичний посібник] / К. Таранік-Ткачук. – Тернопіль : Мандрівець, 2005. – С. 187–194.
12. Шевченко С. Габріель Гарсія Маркес. «Стариган з крилами». Філософсько-етичний сенс зустрічі янгола з людьми / С. Шевченко // Русский язык и литература в учебных заведениях. – 2004. – № 8. – С. 5–8.
13. Шкляр Л. Примхливий світ реальності й фантазії. (Колумбійський прозаїк Габріель Гарсія Маркес) / Л. Шкляр, А. Шпиталь // Пам'ять століть. – 2008. – № 3. – С. 77–79.

Тема № 9

Інтелектуально-філософська лірика Йосифа Бродського

1. Життя та творчість Й. Бродського.
2. Багатомірність образу часу в творах поета.
3. Ствердження високої місії поетичного слова в ліриці Й. Бродського.
4. Характерні риси образної системи поезії «Різдвяна зірка», а також віршованої мови творів поета.

Методичні рекомендації

Розгляд першого питання вимагає розповіді про життєвий та творчий шлях Й. Бродського на батьківщині і в США.

Висвітлення другого питання передбачає аналіз літературознавчого поняття «хронотоп», а також інтерпретацію його форм та модифікацій у ліриці російського поета.

У третьому питанні необхідно проаналізувати основні мотиви лірики Й. Бродського (естетичні, філософські, біблійні, міфологічні), а також вказати на те, чи проходять вони крізь всю його поезію.

При відповіді на четверте питання варто зупинитися на характеристиці центральних образів поезії Й. Бродського «Різдвяна зірка» (Різдво, Ісус Христос, волхви), а також у загальних рисах проаналізувати особливості мовного рівня його художніх текстів (метафори, метонімії, порівняння, епітети, розмір, римування, строфіка тощо).

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Поміркуйте, завдяки яким художнім якостям лірика Й. Бродського вважається зразком інтелектуально-філософської поезії другої половини ХХ століття?

2. Чи можна лірику Й. Бродського назвати постмодерністською? Аргументуйте свою відповідь.

3. Знайдіть у віршах Й. Бродського ремінісценції, парафрази та прямі цитати із творів видатних поетів. Яку художню функцію вони виконують?

Література

1. Бараневич Л. Людина землі. (Про Іосіфа Бродського) / Л. Бараневич // Тайм-Час. – 1996. – 9 лютого.

2. Братко В. Сонетна форма у творчості Й. Бродського : матеріали до спецкурсу «Сонет в історії української та світової літератури» / В. Братко // Зарубіжна література в школах України. – 2011. – № 4. – С. 48–50.

3. Бульвинская О. «Но мы живы, покамест есть прощение и шрифт...». Заметки о тематике, концепции и поэтике творчества Иосифа Бродского / О. Бульвинская // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2002. – № 8. – С. 39–45.

4. Дроздовський Д. Лет демона. (Йосип Бродський) / Л. Дроздовський // Всесвіт. – 2007. – № 9–10. – С. 137–148.

5. Йосиф Бродський. (Біографія та вірші в перекладах Юрія Буряка) / Вітчизна. – 2008. – № 1–2. – С. 7–26.

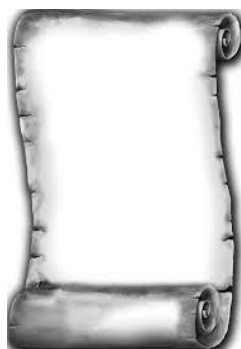
6. Ісаєва О. Від первісного сприйняття постмодерністської лірики до її осягнення. Методичні рекомендації щодо вивчення поезії Йосипа Бродського / О. Ісаєва // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2002. – № 4. – С. 44–47.

7. Назарець Є. «Восходит над равниною звезда...». (Творчість Йосипа Бродського як унікальне поетичне явище ХХ століття) / Є. Назарець, Є. Васильєв // Зарубіжна література в школах України. – 2008. – № 2. – С. 2–4.

8. Новикова М. Йосиф Бродський : повернення додому / М. Новикова // Всесвіт. – 2010. – № 5–6. – С. 172–178.

9. Хубер П. Иосиф Бродский : к вопросу возникновения автономного субъекта поэта / П. Хубер // Вопросы философии. – 2003. – № 7. – С. 56–66.

ПЕРЕЛІК ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО ПРОЧИТАННЯ

1. Аполлінер Гійом. Вірші «Зарізана голубка та водограй», «Зона», «Маленьке авто», «Руда вродливиця».
2. Ахматова Анна. Вірші «Був ти нещедрим у ніжності», «Клятва», «Лотова дружина», «Мужність», «Про вірші», «Реквієм».
3. Беккет Семюель. «Чекаючи Годо».
4. Белль Генріх. «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...».
5. Бредбері Рей. «451° за Фаренгейтом».
6. Брехт Бертольд. «Матінка Кураж та її діти»
7. Бродський Йосип. Вірші «В пору зимну», «Невідкіль з любов'ю», «Різдвяна зірка».
8. Булгаков Михайло. «Майстер і Маргарита».
9. Гемінгвей Ернест. «Прощавай, зброе!».
10. Гессе Герман. «Степовий вовк».
11. Голдинг Вільям. «Володар мух».
12. Джойс Джеймс. «Улісс».
13. Еко Умберто. «Ім'я троянди».
14. Єсенін Сергій. Вірші «Лист до матері», «Лист до жінки», «Шагане ти моя, Шагане», «Пісня про собаку».
15. Замятін Євген. «Ми».
16. Зюскінд Патрик. «Парфумер».
17. Йонеско Ежен. «Голомоза співачка».
18. Камю Альбер. «Чума».
19. Кафка Франц. «Перетворення», «Лист до батька».
20. Кобо Абе. «Жінка в пісках».

21. Лем Станіслав. «Соляріс», «Повернення з зірок».
22. Ліндгрєн Астрід. «Пєппі Довгапанчоха».
23. Лондон Джек. «Мартен Іден».
24. Лорка Фредерико Гарсія. Вірші «Гітара», «Лола», «Касида про золотокоосу дівчину».
25. Манн Томас. «Тоніо Крегер», «Смерть у Венеції».
26. Маркєс Габрієль Гарсія. «Стариган з крилами».
27. Маяковський Володимир. Вірші «А ви змогли б?», «Добре ставлення до коней», «Послухайте!», «Лілічко! Замість листа».
28. Мердок Айрис. «Чорний принц».
29. Павич Мілорад. «Дамаскін».
30. Пруст Марсель. «На свановій дорозі».
31. Ремарк Ерих Марія. «Три товариші».
32. Рильке Райнер Марія. Вірші «Звете душею», «Народна пісня», «Нічна поїздка (Санкт-Петербург)», «Орфей, Еврідіка, Гермес», «Осінній день», «Сонети до Орфея» (I, I), «Цей вечір – книга...».
33. Роллінг Джоан. «Гаррі Поттер і філософський камінь».
34. Сартр Жан Поль. «Мур».
35. Селінджер Джером Девід. «Над прірвою у житі».
36. Сент-Екзюпері Антуан. «Маленький принц».
37. Гакслі Олдос. «Чудовий новий світ».
38. Цветаєва Марина. Вірші «Вдивляюсь в люстра каламуть», «Моїм рядкам, написаним так рано», «Не самозванка, господиня я...», «Ні дум, ні скарг», «Тихо тане в сивині».
39. Шульц Бруно. «Цинамонові крамнички», «Остання батькова втеча» («Санаторій під клепсидрою»).

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Місце модернізму у культурі ХХ століття. Філософські засади модернізму.
2. Художнє новаторство письменників-модерністів.
3. Нові сучасні аспекти у вивченні модернізму.
4. Загальна характеристика розвитку лірики першої половини ХХ століття. Розмаїття її форм, тем, виражально-зображальних засобів.
5. Загальна характеристика творчості Гійома Аполлінера. Українська тема в творчості поета.
6. Загальна характеристика поезії Райнера Марії Рільке. Рільке та слов'янський світ.
7. «Срібна доба» російської поезії як найвищий її злет. Художні здобутки та найвидатніші представники цієї поезії.
8. Футуризм як найрадикальніша авангардистська течія, його естетичні засади.
9. Основні теми, мотиви лірики Володимира Маяковського.
10. Місце і роль поезії Анни Ахматової в розвитку поезії ХХ століття.
11. Художня своєрідність поезії Сергія Єсеніна.
12. Основні теми, мотиви, пафос творів Марини Цвєтаєвої.
13. Світ культури в поезії Йосифа Бродського. Значення творчості Й. Бродського для літератури ХХ століття.
14. Філософсько-естетичні засади сюрреалізму.
15. Загальна характеристика поезії Фредерико Гарсія Лорки. Лорка та традиції іспанської народної культури.
16. Література «поточку свідомості», її філософсько-естетичні засади.

17. Особливості циклу романів «У пошуках утраченого часу» Марселя Пруста. М. Пруст і мистецтво ХХ століття.
18. Роман «Улісс» Джемса Джойса – «флагман модерністської прози ХХ століття» (Д. Затонський). Вплив Дж. Джойса на світову культуру.
19. Міфологія і сучасність у романі Джойса Джемса «Улісс».
20. Концепція світу та людини в творчості Франца Кафки. Ф. Кафка і слов'янський світ.
21. Новела «Перетворення» як програмний твір Франца Кафки.
22. Тема митця та мистецтва в новелах Томаса Манна. Т. Манн та слов'янський світ.
23. Загальна характеристика експресіонізму як напрямку у мистецтві ХХ століття.
24. Ерих Марія Ремарк та тема «втраченого покоління» в його творчості.
25. Значення Бертольда Брехта для оновлення театру ХХ століття. «Епічна драма», її основні риси.
26. Особливості драматичного конфлікту і розвитку сценічної дії в п'єсі Бертольда Брехта «Матінка Кураж та її діти».
27. Філософська символіка роману Михайла Булгакова «Майстер та Маргарита».
28. Система образів роману Михайла Булгакова «Майстер та Маргарита».
29. Філософсько-соціальні проблеми роману Джека Лондона «Мартін Іден». Тема культури в творі.
30. Функція назви твору Ернеста Гемінгвея «Прощавай, зброє!»
31. Проблема героя в творчості Ернеста Гемінгвея. Роман «Прощавай, зброє!». Своєрідність стилю творів письменника.
32. Жанрова своєрідність твору Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц».
33. Система образів твору Антуана де Сент-Екзюпері «Маленький принц».
34. Проблематика книг Генріха Белля. Особливості психологізму творів Г. Белля.

35. Загальна характеристика науково-фантастичної літератури. Місце наукової фантастики у сучасній культурній парадигмі.
36. Жанр антиутопії у світовій літературі ХХ століття.
37. Роман Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом». Образ книги в творі.
38. Образ школи та вчителів в романі Джерома Д. Селінджера «Над прірвою у житті».
39. Проблема молодого людини в творі Дж. Д. Селінджера «Над прірвою у житті».
40. Екзистенціалізм: філософські засади, основні принципи поетики.
41. Жанрова своєрідність твору Вільяма Голдинга «Володар мух».
42. Образна система твору Вільяма Голдинга «Володар мух».
43. Творчість Жан Поля Сартра і проблема свободи вибору.
44. Концепція світу та людини в творах Альберта Камю.
45. Художня своєрідність роману Альберта Камю «Чума».
46. «Театр абсурду» у драматургії ХХ століття. Основні філософські засади, принципи поетики.
47. Загальна характеристика творчості Ежена Йонеско. Семантичний експеримент у його п'єсах.
48. Творчість Семюеля Беккета. Логіка алогізму в творі «Чекаючи Годо». С. Беккет і Дж. Джойс.
49. Нові риси жанру літературної казки у ХХ столітті. Творчість Астрид Ліндгрєн. Місце А. Ліндгрєн у світовій літературі для дітей.
50. Основні риси «роману культури» ХХ століття. Характеристика одного з творів цього типу (за вибором студента).
51. Інтелектуальний роман у англійській літературі другої половини ХХ століття. Проблематика роману Айріс Мердок «Чорний принц».
52. Характерні риси «магічного реалізму» в творі Габрієля Гарсія Маркеса «Стариган з крилами».
53. Своєрідність японської літератури другої половини ХХ століття.
54. Концепція світу та людини в романі Кобо Абе «Жінка в пісках».
55. Своєрідність постмодерністського образу світу, постмодерністської культури.

56. Система образів роману Патрика Зюскінда «Парфумер».

57. Місце роману Патрика Зюскінда «Парфумер» у постмодерністській літературі.

58. Життя та творчість Бруно Шульца. Модерністичність його творів.

БЛОКОВІ ПИТАННЯ ДО КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

- Проза воєнного періоду.
- Проза 50 – 70-х років ХХ століття.
- Драматургія 50 – 70-х років ХХ століття.
- Лірика 50 – 70-х років ХХ століття.
- Французький «новий роман».
- Японська література ХХ століття.
- Література постмодернізму.
- Термінологічний апарат постмодернізму.
- Література екзистенціалізму.
- Англійський інтелектуальний роман.
- Новий латиноамериканський роман.
- Огляд Нобелівських премій з літератури.
- Творчість письменників: А. Камю, Г. Белль, Е. М. Ремарк, Б. Пастернак, Ж. П. Сартр, В. Голдинг, Б. Брехт, Б. Шоу, Й. Бродський, К. Абе, П. Зюскінд, М. Павич, М. Пруст, У. Еко, Г. Г. Маркес.
- Літературознавча та культурологічна характеристика доби модернізму.
- Модерністська проза початку ХХ століття, література потоку свідомості (М. Пруст, Дж. Джойс, Ф. Кафка, Б. Шульц).
- Літературна казка ХХ століття (А. Екзюпері, А. Лінгрен, Дж. Толкієн).
- Жанр антиутопії в літературі ХХ століття (Є. Замятін, О. Гакслі, А. Платонов, М. Булгаков).
- Література Срібної доби у російській літературі ХХ століття (А. Ахматова, Б. Пастернак, В. Маяковський, О. Блок).
- Розвиток авангардистських та модерністських жанрів у ліриці ХХ століття (Г. Аполінер, Р. М. Рильке).
- Література міжвоєнного періоду, література «втраченого покоління» (Е. М. Ремарк, Е. Гемінгвей).
- Драматургія першої половини ХХ століття (М. Булгаков, Б. Брехт).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко Г. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. : навчальний посібник для студентів ВНЗ / Г. Давиденко, Г. Стрельчук, Н. Гричаник. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.

2. Давиденко Г. Історія новітньої зарубіжної літератури : навчальний посібник для студентів ВНЗ / Г. Давиденко, О. Чайка [та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 274 с.

3. Зарубежная литература ХХ века : Практикум : [пособие для студентов филологических факультетов] / [сост. и общ. ред. Н. Михальской и Л. Дудовой]. – 2-е изд. – М. : Флинта : Наука, 2002. – 416 с.

4. Зарубіжна драма ХХ сторіччя : посібник для 11 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / [уклад. і авт. вступ. ст. Є. Волошук ; наук. ред. Д. Затонський]. – К. : Навчальна книга, 2003. – 319 с.

5. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. / [за ред. Н. Михальської, Б. Щавурського]. – Т. 1 : А – К. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 824 с.

6. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник. У 2 т. / [за ред. Н. Михальської, Б. Щавурського]. – Т. 2 : Л – Я. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 864 с.

7. Історія зарубіжної літератури ХХ ст. : навчальний посібник / [за ред. В. Кузьменка ; кол. авт. : В. Кузьменко, О. Гарачковська, М. Кузьменко та ін.]. – К. : Академія, 2010. – 496 с. – (Альма-матер).

8. Кадоб'янська Н. Література ХХ століття (італійська, література США, японська, література Індії. Біографії деяких письменників) / Н. Кадоб'янська, Л. Удовиченко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2010. – № 5. – С. 15–23.

9. Ковбасенко Л. Особливості розвитку всесвітньої прози першої пол. ХХ ст. / Л. Ковбасенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 1998. – № 2. – С. 51–53.

10. Наливайко Д. Зарубіжна поезія ХХ сторіччя / Д. Наливайко // Антологія зарубіжної поезії другої половини ХІХ – ХХ ст. / [укл. Д. Наливайко]. – К. : Навчальна книга, 2003. – С. 132–161.

11. Ніколенко І. Зарубіжна література першої половини ХХ ст. / І. Ніколенко // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1998. – № 9. – С. 39–45.

12. Таранік-Ткачук К. Від Вітмена до Маркеса : матеріали до уроків зарубіжної літератури : [методичний посібник] / К. Таранік-Ткачук. – Тернопіль : Мандрівець, 2005. – 196 с.

ВИБІРКА ПОЕЗІЙ ДЛЯ ЗАУЧУВАННЯ НАПАМ'ЯТЬ

Й. Бродський

Різдвяна зірка

В пору зимну, в місцевості, звиклій радше до спеки, ніж до холоду, до площини більше, ніж до гірських підніж, немовля народилось в печері, щоб світ спасти; мело, як тільки може в пустелі взимку мести.

Йому видавалось таким невимовно великим все: груди матері, в парі жовтій віл та осел; Балтазар, Гаспар, Мельхіор – волхви, і їхні дари. Він був лише крапкою. Крапкою теж – зоря згори.

Уважно, без мерехтіння, не блимнувши, віддаля, крізь хмари рідкі, на спеленане в яслах маля з вселенської глибини, з тамтого її кінця зоря дивилася в печеру. І то був погляд Отця.

На Пральному мості...

На Пральному мості, де ми удвох
Подобилися стрілкам циферблата,

що обійнялись у дванадцять перед тим,
щоб вже не бачитись не день, але довічно, –
сьогодні тут, на Пральному мості,
рибалка, хворий на Нарцисів комплекс,
здивовано зорить не на плавець,
а в коливання власної подоби.

Ріка його то молодить, то старить.
То проступають риси юнакові,
То набігає на чоло скорбота.
Він став на наше місце. Що ж, він правий!
Бо віднедавна все, що сам-одино
Є символом інакшої Години,
а це є ордером на простір. То ж нехай
він дивиться спокійно в наші води
і навіть впізнає себе. Йому
ріка тепер належить вся за правом,
як дім, у який дзеркало внесли,
а жити не почали.

Ф. І. Лорка

Дощ

В дощі є рухома таємниця ніжності,
щось від покірної й привітної заспалості,
з ним прокидається музика сумирна,
і тремтить душа приспаного краєвиду.

Це синій поцілунок, що його земля приймає,
первісний міф, що хоче здійснитись,
кволих неба й землі старече злягання, –

незворушно, – в сутінках безнастанних.

Це світанок плодів, що несе нам квіти
і сповняє нас чистого духу морів,
по ріллі розливає життя, і по душах –
сум по тому, що нам не судилося знати.

Прикрий жаль по затраченому життю,
опізненого народження фатальний відчай,
неспокійна мара неможливого ранку,
притульна турбота хворобливої плоті.

Любов прокидається в його сірому ритмі,
наше внутрішнє небо повнокровно шумує,
та миттєве натхнення опадає зневірено,
бо вже бачимо мертві осклянілі краплі.

Ось вони – краплі: очі безмежжя,
що дивляться в безмежжя,
що стало їм за матір.

Кожна крапля дощу дрижить,
залишаючи в кришталі
божествені рани діамантів.

Це поети води, що побачили те,
що юрби річок ніколи,
нізащо не зможуть знати.

О мовчазний дощу без вітрів і громів,
що з овечею покірністю й тендітним світлом,
лагідний і мирний, як сама істина,
милостиво ллешся на всі речі світу.

О дощу, послушний умиленний старче,
що несеш нам чисті джерельні душі,
коли ти на поле поволі падаєш,
із грудей моїх краплями прориваються квіти.

Первісний спів, що його несеш у мовчанні,
дзвінку історію, що її розповідаєш гіллю,
на нотному стані, що ключа не має,
у пустелі серця нотами розлито.

Душа моя повниться дощевим сумом,
смиренним сумом речей нездійснених;
хочу бігти за обрій по власне світло,
та встига мені серце заборонити.

О дощу мовчазний, дерев коханцю,
чарівниче вивершеного концерту,
ти здійняв у серці ті ж резонанси,
що й кладеш у душу приспаного краєвиду.

Зірвати місяць

Темної ночі мовлю ім'я.
Спрагли зорі п'ють із місяця.
Вчаїлося листя серед галуззя.
Гупає пристрасть просто в ребра.
Годинник лічить мертві години.

Темної ночі мовлю ім'я.
Ледве чути – дуже далеко.
Далі, ніж небо і болісний дощ.

Тебе любити як колись?
Яка кривда мого серця?
Чи буде чиста моя пристрасть?
Якби мої пальці зірвати могли
місяць...

В. Маяковський

А ви змогли б?

Я вмить закреслив карту буднів,
Хлюпнувши фарбами зі склянок.
Відкрив я в холодці на блюді
вилицюватість океану.
З рибин на вивісках строкатих
читав я губ новий порив.
А ви ноктюрн змогли б заграти
на флейті заржавілих ринв?

Г. Аполлінер

Міст Мірабо

Під мостом Мірабо струмує Сена
Так і любов
Біжить у тебе в мене
Журба і втіха крутнява шалена
Хай б'є годинник піч настає
Минають дні а я ще є
Рука в руці постіймо очі в очі
Під мостом рук

Вода тече хлюпоче
Од вічних поглядів спочити хоче
Хай б'є годинник піч настає
Минають дні а я ще є
Любов сплива як та вода бігуча
Любов сплива
Життя хода тягуча
Надія ж невгамовано жагуча
Хай б'є годинник ніч настає
Минають дні а я ще є
Минають дні години і хвилини
Мине любов
І знову не прилине
Під мостом Мірабо хай Сена плине
Хай б'є годинник ніч настає
Минають дні а я ще є.

С. Єсенін

Шагане ти моя, Шагане!

Шагане ти моя, Шагане!
Може, тим, що я півночі житель,
Я тобі заспіваю про жито,
Що при місяці хвилі жене.
Шагане ти моя, Шагане!
Може, тим, що я півночі житель,
Що там ночі ясніші в сто раз,
Хоч який мальовничий Шираз,
Та що гірша Рязань – не кажи ти.
Може, тим, що я півночі житель.
Я тобі заспіваю про жито –

Це від нього мій чуб золотий,
Скільки хочеш круг пальця обвий,
Я від болю не буду тужити.
Я тобі заспіваю про жито.
Що при місяці хвилі жене
З моїх кучерів ти здогадайся.
Люба, хочеш – жартуй, усміхайся,
Та не згадуй про жито хмільне,
Що при місяці хвилі жене!
Шагане ти моя, Шагане!
Там, на півночі, дівчина гожа,
Що на тебе точнісінько схожа,
Може, згадує зараз мене...
Шагане ти моя, Шагане!

Р. М. Рильке

Цей вечір – книга...

Цей вечір – книга. Гарна й пишна
оправа з пурпуру на ній,
і розмика рука неспішна
гачок на клямрі золотій.

І, повен щастя, я читаю
сторінку першу в тишині,
і другу продивлюсь до краю,
а третю вимарю вві сні.

М. Цвєтаєва

Не самозванка, господиня я...

Не самозванка – господиня я.
І не служниця – крихт мені не треба.
Я твій притулок, я жага твоя,
Твій сьомий день і сьоме твоє небо.
Там, на землі, заради п'ятака
На шию понавішувано жорна...
Коханий, чи тобі я не така?
Це ж я, твоя Психея неповторна

А. Ахматова

Лотова дружина

*А жінка його, Лотова, озирнулась
позад нього – і стала стовпом соляним.
Книга буття*

І праведник йшов – за посланцем од Бога,
Могутній і світлий, між чорних узвищ,
Дружині ж його прокричала тривога:
Не пізно іще, озирнися скоріш.

На вежі червоні вітчизни – Содому,
На двір і майдан, де твій кужіль і сміх,
На вікна порожні високого дому,
В якому дітей народила своїх.

Як тільки поглянула, очі змертвіли,

Навік закував їх у темряву біль,
І ноги швидкі до землі прикипіли,
І тіло спрозоріло, ствердло на сіль.

Хто жінку сердешну оплакуватиме?
Напевно, здається, що втрата мала?
Лиш серце моє вже довік не забуде
Оту, що за погляд, життя віддала.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ТЕРМІНИ, ЯКІ ПОВИНЕН ЗАСВОЇТИ СТУДЕНТ

- **Абсурд** (від лат. *absurdus* – «безглуздий») – термін у цьому значенні вживається істориками, літераторами і критиками, котрі аналізують поведінку персонажів художніх творів з позиції правдоподібності.

- **Авангардизм** (від франц. *avant-garde* – «передовий загін») – у літературознавстві термін на позначення так званих «лівих течій». Роль авангардизму у розкритті хворобливих явищ у мистецтві, які він подає у гіпертрофовано абсурдній формі, є досить суттєвою у кризовий період. Основні ознаки авангардизму – безапеляційне заперечення традиції та афішування епатажу.

- **Акмеїзм** (від грец. «розквіт, вищий ступінь, вершина чого-небудь») – літературна течія в російській поезії 10-х років ХХ століття. Група поетів, лідером якої був Микола Гумільов, у своїй творчості виявляла посилену увагу до всього земного, предметного, протестуючи проти містики символістів. Акмеїсти орієнтувалися на нові естетичні ідеали, створюючи «лірику природи» та «лірику культури».

- **Алегорія** (грецьк. *allegoria*, від *allos* – «інший» і *agoreuo* – «говорю» – «інакомовлення») – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями та характерними ознаками приховуваного. Алегорія ґрунтується на асоціативному переосмисленні самої сутності явищ і предметів у їх сукупності.

- *Антироман* – жанровий різновид французького модерного роману 1940 – 1970-х рр. Термін уперше запровадив Ж. П. Сартр у передмові до роману Н. Саррот «Портрет невідомого» (1947). Представники цього жанру (Н. Саррот, А. Роб-Грійє, М. Бютор, К. Симон та інші) відтворювали розірвану свідомість особи, стан її почуттів та вражень. В антиромані нема «відображеної дійсності», комфорту, сюжетних колізій, зав'язки чи розв'язки, нема героя, його вмотивованих вчинків, емоцій. В естетиці антироману важливе місце посідають прийоми безгеройної та безфабульної розповіді.

- *Антиутопія, або негативна утопія* – зображення у художній літературі небезпечних наслідків, пов'язаних з експериментуванням над людством задля його поліпшення, певних, часто припадних соціальних ідеалів.

- *«Втрачене покоління»* – назва, що позначила неформальну літературну єдність (коріння фрази сягає епіграфа до роману Е. Гемінгвея «Фієста» і належить Г. Стайн). Витоки світогляду, що створив цю єдність, ґрунтувалися на почутті розчарування подіями та наслідками Першої світової війни, яке охопило письменників Західної Європи та США. Хоча герої «втраченої покоління» – переконані індивідуалісти, їм не байдуже фронтове товариство, взаємна допомога, співчуття. Найвищі цінності, що сповідають їхні герої, – це щира любов і віддана дружба.

- *Гіпертекст* – текстовий матеріал, організований в такий спосіб, що він перетворюється на систему текстових одиниць, представлених не в лінійному порядку, а як множинність зв'язків та переходів. Слідуючи ними, можна утворити нові лінійні тексти, читати матеріал в будь-якій послідовності.

- *Дадаїзм* (франц. dadaisme від dada – «дитячий дерев'яний коник»; перенос. – «незв'язний дитячий лепет») – авангардистська літературна течія (1914 – 1924 рр.), що виникла в Швейцарії. Її засновники – Тристан Тцара, Р. Гюль-Зенбек, Г. Валь, Г. Арп.

Автором назви течії був румунський поет Тристан Тцара (псевдонім С. Розенштока), який слово «dada» знайшов у словнику Ларруса.

- **Драма інтелектуальна** – один із жанрових різновидів драми, у якій основна увага із соціально-побутових обставин переноситься на психологію персонажів, складні та витончені переживання. Найсуттєвішим її елементом є інтелектуалізація змісту, відчутна перевага інтелектуально-раціоналістичних елементів образного мислення митця над емоційно-чуттєвими.

- **Екзистенціалізм** (лат. *existentia* – «існування») як літературний напрям – це течія в літературі модернізму першої половини ХХ століття, у якій джерелом художнього твору є сам митець. На перше місце письменники-екзистенціалісти висувають категорії абсурду буття, страху, відчаю, самотності, страждання, смерті. Для них світ – ніщо, а існування, екзистенція людини – «буття для смерті».

- **Експресіонізм** (лат. *expression* – «вираження») – літературно-мистецька стильова тенденція авангардизму, що сформувалась в Німеччині на початку ХХ століття, передусім у малярському середовищі, проіснувавши до початку 30-х рр. Джерела експресіонізму наявні в романтизмі, «філософії життя» (Ф. Ніцше, А. Бергсон, А. Шопенгауер), а його естетика постала на запереченні не тільки міметичних різновидів мистецтв, але й імпресіонізму, який спирався на вираження миттєвих вражень митця. Основний творчий принцип експресіонізму – відображення загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «Я», напругу його переживань та емоцій, бурхливу реакцію на дегуманізацію суспільства, знеособлення в ньому людини, на розпад духовності, засвідчений катаклізмами світового масштабу початку ХХ століття, зокрема Першою світовою війною та революціями. Для експресіонізму характерні «нервова» емоційність та ірраціональність, символіка, гіперболізація, гротеск, фрагментарність і плакатність письма, позбавленого прикрас, схильного або до монохромності, або до підкресленого контрастування барв, мотивів тощо.

- **Епічна драма** (грец. drama – «дія») – драма, в основу якої покладено не дію, а розповідь; вона відтворює події вільно, монтує самостійні епізоди. Притаманними її елементами можуть бути умовність, інтелектуалізація змісту, активне втручання письменника в дію. Епічна драма яскраво представлена в творчості Б. Брехта, М. Куліша та інших.

- **Епічний театр** – термін, що позначає новаторські тенденції у драматургії ХХ століття, які з'явилися на противагу драматичній формі театру. Засади епічного театру заклав німецький драматург Б. Брехт. В основу епічного театру покладено не дію, а розповідь про неї. Він тяжіє до розв'язання глобальних проблем, його цікавлять не побутові явища, а саме буття, не конкретні явища, а всезагальні закономірності.

- **Імажинізм** (від франц. «образ») – модерністська течія в англійській та американській поезії 10-х – початку 20-х рр. ХХ століття. Його засновники та теоретики – англійський філософ Томас Г'юм та американський поет Езра Луміс Паунд. Імажисти, поєднуючи філософію інтуїтивізму та формальні теорії французького символізму, культивували самодостатній «чистий» образ, вільний вірш.

- **Інтелектуалізм** (лат. intellectus – «розум, пізнання») у літературі – умовна назва стильової домінанти твору або літературної течії, пов'язаної з відчутною перевагою інтелектуально-раціональних елементів образного мислення митця над емоційно-чуттєвими. Якщо виходити з єдності емоційної та інтелектуальної сфер духовного світу людини, то інтелектуалізм не має аксіологічного статусу, є диференційною ознакою певного типу людини, ступеня її вікового чи духовного розвитку. В літературі інтелектуалізм виявляється у схильності персонажів, оповідача, ліричного героя до розумових рефлексій, самоаналізу, в яких переважає абстрактне мислення, у порушенні і художньому втіленні важливих проблем, у розкритті інтелектуального драматизму мислителів, у схильності письменника до певних жанрів, у яких органічно виражаються ці якості персонажів

і особливості змісту творів (притчі, медитації, філософсько-наукова лірика, філософські романи, драми ідей тощо).

- **Інтелектуальна проза** – прозові твори, у яких виявляється схильність персонажів, оповідача, ліричного героя до розумового самоаналізу, абстрактного мислення. Найтиповішими жанрами інтелектуальної прози є притчі та філософські романи.

- **Інтертекстуальність** (від франц. «міжтекстовість») – міжтекстові співвідношення літературних творів, які полягають у відтворенні в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання; явному наслідуванні чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямків).

- **Колаж** (франц. collage, букв. – «наклеювання») – прийом, запроваджений у малярстві за часів кубізму, закріплений та урізноманітнений дадаїстами, за яким на певну основу наклеювалися всілякі матеріали, відмінні за кольором та фактурою. Техніка колажу поширювалася і в поезії, зокрема таких авангардистів, як Г. Аполлінер, Б. Сандрар та інші, котрі вводили у віршований текст уривки фраз, почутих на вулиці, фрагменти газетних статей, реклами тощо.

- **Конструктивізм** (лат. construction – «побудова») – напрям авангардизму, що виник на початку ХХ століття, виявив тенденції раціоналізації мистецтва за критеріями доцільності, економності, лаконічності формотвірних засобів, призводячи до спрощення та схематизації естетичних чинників під кутом зору утилітарних (виробничих) інтересів. Така настанова була притаманна літературі «нової діловитості» (Німеччина).

- **Кубізм** (франц. cubisme, від лат. cube – «куб») – авангардиська течія у західноєвропейському (французькому) малярстві. У пошуках четвертого виміру та розмивання берегів живопису кубісти намагалися у своїх композиційних конструкціях розкласти оманливий видимий світ на геометричні складники. Цей творчий процес супроводжувався спрощенням колористики та

форми. Картина трактувалася як самоцінний об'єкт із власним, незалежним від довкілля буття. Тому поняття істина, реальність, достеменність стосувалися не дійсності, а картини. Основу теоретичної концепції кубізму становила натурфілософія неокантіанства (Г. Конн, молодий Е. Кассіер та інші).

- **Магічний реалізм** – поняття, за допомогою якого дослідники визначають особливості творчого методу деяких письменників ХХ століття, насамперед Ф. Кафки, а також Гарсія Маркеса. Фантастичне та реальне в їхніх творах перемішано, «сплавлено» у єдність: найнеймовірніше відбувається в буденній, тривіальній обстановці. Вторгнення фантастичного, всупереч традиції, не супроводжується яскравими ефектами, а подається як звичайна подія. Створення особливої художньої дійсності – фантастичної – є засобом пізнання та відображення глибинного, прихованого сенсу явищ реального життя.

- **Маргінальність** (від лат. *margo* – «кордон, межа, край», *marginalis* – «той, що перебуває на межі») – поняття, яке визначає феномен людського буття, певне прикордонне становище людини відносно певної спільноти або культури (наприклад, маргінал у силу свого походження, соціального статусу, професії).

- **Модернізм** – загальна назва нових літературно-мистецьких течій ХХ століття, що виникли як заперечення традиційних форм та естетики минулого. Головна увага у модерністських творах зосереджена на вираженні глибинної сутності людини й одвічних проблем буття, на відкритті універсальних тенденцій духовного розвитку людства. Модернізм виявляється у різних стильових течіях, серед яких найвідомішими є авангардизм, імпресіонізм, символізм, акмеїзм, сюрреалізм, футуризм, експресіонізм.

- **Наукова фантастика** – галузь художньої літератури, яка набула широкої популярності у ХХ столітті. Твори наукової фантастики відбили намагання письменників (К. А. Потер, Р. Шеклі, Р. Бредбері, С. Лем, А. і Б. Стругацькі та інші) осмислити загальні тенденції розвитку цивілізації, показати вплив наукових досягнень на життя людини. Основний художній прийом – розумовий

експеримент. Жанрові форми: роман-антиутопія, прогностичний роман, фантастична притча, соціально-утопічний роман та ін.

- **Парадокс** – вислів чи судження, що суперечить загальноприйнятій думці чи (на перший погляд) здоровому глузду, відрізняється оригінальністю, дотепністю, зухвалістю.

- **Підтекст** – прихований зміст висловлювання. Підтекст супроводжує словесно виражений зміст тексту, причому водночас частково або повністю змінює його. Приховану інформацію – підтекст – містять окремі слова, фрагменти, цілі художні твори. Особливо характерний підтекст для психологічної новели, психологічної драми, ліричних творів.

- **Постмодернізм** – загальна назва новітніх тенденцій у мистецтві, що виникли після модернізму та авангардизму. Тяжіючи до стилізації, цитування, переінакшення, ремінісценції, постмодерністи постійно «перетрушують вантаж» культури. Читання їх творів вимагає глибокої інтуїції.

- **«Потік свідомості»** – засіб зображення психіки людини безпосередньо, «зсередини», як складного та плинного процесу. Це спосіб розповіді, який полягає в тому, щоб показувати психічний процес докладно, з найточнішою фіксацією думок, почуттів, підсвідомих поривань у вигляді «потоків», «ріки». Розповідь не підпорядковується хронології чи логіці, вона подається як ланцюг асоціацій оповідача, викликаних найрізноманітнішими зовнішніми обставинами. «Потік свідомості» як художній засіб використовували в ХХ столітті Т. Манн, Р. Роллан, Е. Гемінгвей, В. Фолкнер, Г. Грін та ін.

- **Притча** – твір з чітко вираженою мораллю, з конкретною повчальною ідеєю. Фабула у притчі є розгорнутою алегорією.

- **Психологічний роман** – великий за обсягом епічний твір, у якому автор зосереджує увагу на духовному світі персонажів, їхніх внутрішніх переживаннях.

- **Ремінісценція** (лат. *reminiscentia* – «згадка») – відчутний у літературному творі відгомін іншого літературного твору.

Проявляється у подібності композиції, стилістики, фразеології тощо. Ремінісценції можуть бути явними (пряме цитування) або опосередкованими, підтекстовими.

- **Роман-міф, оповідання-міф** – жанровий різновид роману, оповідання, у яких художньо зреалізувався і переосмислився автором той чи інший міф або ж система міфів. У цьому разі міфологічний мотив, служачи способом втілення нової проблематики, здебільшого втрачає архаїчний елемент і набуває нового, символічного вираження.

- **Сюрреалізм** (франц. surrealisme – «надреалізм») – авангардиська течія, що виникла спочатку в літературі, потім поширилася на малярство, скульптуру та інші мистецтва. Вперше цей термін ужив французький поет Г. Аполлінер щодо одного зі своїх творів, вкладаючи у нього значення «новий реалізм». Сюрреалізм як іманентне явище формувався на основі дадаїзму, живився філософськими джерелами інтуїтивізму, фантазійного мислення та фройдизму, особливу роль відводячи у творчій діяльності підсвідомому та несвідомому, реалізованому через прийоми автоматичного письма, правила випадковості, сновидіння тощо.

- **Твір-антиутопія** – жанрова форма, народжена дійсністю ХХ століття. Такий твір є попередженням; у ньому майбутнє (з ознаками сучасності) зображується як небажане, як те, чого слід уникнути. Антиутопія є своєрідною перевіркою політичних або наукових концепцій з метою вияву їх хибності.

- **«Театр абсурду»** – термін, який позначає сукупність явищ драматургії авангардизму та театру 40 – 60-років ХХ століття. Абсурдисти вважають головним атрибутом дійсності порушення причинних зв'язків, дегуманізацію людини та втрату нею моральної опори.

- **Фентезі** – (англ. fantasy) – жанровий різновид фантастики, в якому при її запереченні використовуються ірраціональні мотиви чаклунства, магії, лицарського епосу у поєднанні з реалістичною нарацією (А. Блеквуд, М. Пік, Д. Лавкрафт), змальовуються віртуальні світи із середньовічним антуражем, нетехнічною психологією, де роль науки виконує магія.

Навчальне видання

Любомира Айзенбарт

Мар'яна Маркова

Історія зарубіжної літератури (XX ст.)

Методичні рекомендації до семінарських занять

для студентів спеціальностей 6.02030302. «Філологія (Мова та література (англійська, німецька, французька))»

**Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка**

Головний редактор

Ірина Невмержицька

Технічний редактор

Наталія Намачинська

Коректор

Наталія Намачинська

Здано до набору 28. 03. 2014 р. Підписано до друку 09. 04. 2014 р. Формат 60x90/16. Папір офсетний. Гарнітура Times. Наклад 300 прим. Ум. друк. арк. 3, 25. Зам. 47.

Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. (Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2155 від 12. 04. 2005 р.) 82100, Дрогобич, вул. І. Франка, 24, к.42, тел. 2 – 23 – 78.